

ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО В ПОБУДОВІ СУЧАСНОГО УРОКУ В УМОВАХ ШКОЛИ І СТУПЕНЯ

Алла Вітюк, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л. В. Любчак, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

USING SUKHOMLYNSKY'S EXPERIENCE IN CONSTRUCTION OF MODERN LESSON IN CONDITIONS OF PRIMARY SCHOOL

Alla Vitiuk, master`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті подано аналіз праць видатного педагога В.О.Сухомлинського щодо організації уроку в початковій школі на гуманістичних засадах. Провідною для сучасного вчителя визначено систему поглядів на людину як на цінність. Обґрунтовано необхідність проведення уроків мислення серед природи. Доведено необхідність у сучасній початковій школі використання казок, оповідань, творів-мініатюр, легенд як засобів формування гуманності у дітей. Визначено роль педагога у розвитку в дітей доброти і людяності.

Ключові слова: досвід В.О.Сухомлинського, сучасний урок, початкова школа, уроки гуманізму, природа, казка.

Abstract. The article gives an analysis of the works of the outstanding teacher Vasyl Sukhomlynsky concerning the organization of a lesson in primary school on a humanistic basis. The leading for the modern teacher is defined system of views on man as a value. The necessity of carrying out the lessons of thinking among nature is grounded. The necessity of using modern fairy-tales, stories, works of miniatures, legends as a means of forming humanity of children is proved. The role of the teacher in children`s development kindness and humanity is determined.

Key words: Vasyl Sukhomlynsky's experience, modern lesson, primary school, lessons of humanism, nature, fairy tale.

Урок і на сьогодні залишається основною формою організації навчального процесу. Саме тому виховання гуманності у дітей молодшого шкільного віку можливе і необхідне, в основному, на уроках. Сучасна школа, нажаль, часто забуває про те, що на уроках можна і потрібно виховувати дітей. З цією метою Василь Олександрович Сухомлинський створив навчально-виховну систему, яка за своєю суттю була гуманістичною протидією офіційній радянській педагогічній системі, авторитарні недоліки якої ставали все очевиднішими. Школа у поглядах В.О.Сухомлинського покликана бути «Школою радості» для дітей, «Школою творчості» для вчителів та «Школою спокою» для батьків, родин і суспільства.

У подвижницькому житті і науково-практичній творчості В.О.Сухомлинського провідною є система поглядів на людину як на цінність, до якої з перших днів її існування необхідно ставитись як до неповторного унікаму [1]. В основі його підходу: знання і розуміння дитини, віра, любов і повага до неї, бережливе, чуйне ставлення до підтримки почуття її гідності, до фізичного, психічного і духовного розвитку вихованця. Відтак, видатний педагог створив педагогіку, в якій все зосереджено навколо дитини. Це – потужна гармонійна педагогіка. В очолюваній Василем Олександровичем Павлиській середній школі, що на Кіровоградщині, все було підпорядковане розвиткові розуму дитини, вихованню її справжньою людиною, яка відчувається щасливою вже сьогодні, у школі. В.О.Сухомлинський зробив неабиякий внесок у навчально-виховний процес Павлиської середньої школи[3]. Одним із найвідоміших його нововведень є знаменита Школа радості під блакитним небом, яка переконує в тому, що найголовнішою у вчительській діяльності є дитина.

У школі радості під блакитним небом Василь Олександрович здійснював пізнавально-виховну і навчальну роботу з майбутніми першокласниками, яка розпочиналася за два роки

до вступу дитини у школу. Діти дивувалися, коли педагог запросив їх прийти до школи, однак повів не в клас, а до саду: «Наша школа буде під блакитним небом, на зеленій травичці, під гіллястою грушею, на винограднику, на зеленому лузі. Скиньмо ось тут черевички й підемо босоніж, як ви звикли ходити раніше» [5, с. 30]. У цій школі відбувався живий контакт малят з природою, з навколишнім середовищем як джерелом здоров'я, думки і дитячої творчості. Програма занять складалася В.Сухомлинським та вчителями початкових класів. Щороку вона вдосконалювалася. Зміст цієї роботи конкретніше розкривають такі рубрики розділу «Школи радості» з відомої книги «Серце віддаю дітям»: «Перший рік – вивчення дітей», «Наш куточок мрії», «Природа – джерело здоров'я», «Кожна дитина – художник», «Турбота про живе і прекрасне», «Наші подорожі в світ праці», «Ми слухаємо музику природи», «Зимові радощі й турботи», «Перше свято жайворонка», «Як ми вчилися писати й читати», «Ми живемо в саду здоров'я» тощо [4, с. 9-98]. Особлива увага приділялась тому, щоб навчити дітей читати до початку занять у 1 класі.

У школі під блакитним небом дбали про загальний розумовий та емоційний розвиток малюків, розвиток їхнього логічного мислення. З цією метою ходили на екскурсії. Діти спостерігали різноманітні явища природи, життя в ній, висловлювали власні думки у бесідах на теми: «Живе і неживе в природі», «Пори року» тощо.

У початкових класах Василь Олександрович рекомендує частину уроків у погожі весняні та осінні дні проводити не в класному приміщенні, а на повітрі, бо вважав, що переважна більшість дітей відстають у навчанні з якихось прихованих недугів, тому він, насамперед, піклувався про зміцнення здоров'я своїх вихованців. Вони і спали вдень на відкритому повітрі, і домашні завдання виконували у спеціально збудованих альтанках. У цілому школа В.Сухомлинського повертала дитинство тим малюкам, які з різних причин не мали його в сім'ї.

Сучасна школа, прислуховуючись до порад педагога-гуманіста також намагається застосовувати у своїй роботі уроки на природі, зокрема учителі-практики користуються розробками уроків доброти, серед яких є і уроки під відкритим небом О.О. Лопатіної та М.В. Скребцової, які, використовуючи казки, оповідання, прислів'я, загадки формують у дітей почуття любові до природи, Батьківщини, повагу до батьків тощо. Олександра Олександрівна та Марія Володимирівна розробили методичні посібники для вчителів, в яких вміщені 32 уроки доброти та 50 уроків про чесноти. Найбільш вживаними уроками є: «Бережімо природу», «Школа дружби», «Наші вихованці», «Любов до мами», «Співчуття», «Повага», «Диво материнської любові» та багато інших [2].

Василь Олександрович у творчій співпраці з учителями Павлиської середньої школи розробив «300 уроків мислення серед природи», чим новаторськи збагатив теорію і практику початкового навчання. В.О.Сухомлинський вважав: «Забуваючи про найважливіше джерело знань – навколишній світ, природу, ми штовхаємо дітей на зубріння і цим самим отупляємо їхню думку. Те, чого вчили вчителів Ян Амос Коменський, Песталоцці, Ушинський, Дістервег, ми забуваємо». Цього не має бути. Разом із дітьми треба вчитися передавати словом найтонші відтінки предметів і явищ. «Ось у голубому небі співає жайворонок, до самого горизонту вітер хвилює безмежне пшеничне поле. У синьому серпанку далеко-далеко височіють таємничі скіфські кургани. Серед столітніх дубів у лісовій хащі дзюрчить прозорий струмок, а над ним співає свою нехитру пісню іволга. Про все це потрібно сказати точно і красиво», – вважає педагог [6, с. 76]. Дитина чи доросла людина можуть десятки років жити серед чудової природи і не помічати її дивовижної краси. Тому все це їм необхідно показати так, щоб краса природи запам'яталася на все життя, облагороджуючи почуття і помисли.

В.О.Сухомлинський вважав людину частиною природи тому відстоював думку: «Ми, вчителі, маємо справу з найніжнішим, найтоншим, найчутливішим, що є в природі, – з мозком дитини. Коли думаєш про дитячий мозок, уявляєш ніжну квітку троянди, на якій тремтить крапля роси. Яка обережність і ніжність потрібні для того, щоб, зірвавши квітку, не зронити краплю. Ось така обережність потрібна нам щохвилини: адже ми торкаємося

найтоншого і найніжнішого в природі – мислячої матерії організму, що росте»[5, с. 33]. Вчитель, який зустрічає першокласників у класі й одразу починає вивчати з ними «Буквар», на думку педагога-гуманіста, починає спектакль з другої дії.

Без казки не можна уявити дитинство – це наступний важливий висновок видатного педагога. Вона наближає до дитини шкільний навчально-виховний процес. Василь Олександрович вважав, що в початковій школі казка ігнорується і до неї необхідно повернутись. Адже це дитяча творчість, найпритаманніша цьому вікові: «Казка – це, образно кажучи, свіжий вітер, що роздмухує вогник дитячої думки і мови. Діти не тільки люблять слухати казку. Вони творять її» [5, с. 33]. Гуманізм і великою любов'ю до дітей пройняті такі нововведення видатного педагога як Кімната казки, Куточок мрії, Острів чудес. Обстановка Кімнати казки була створена такою, щоб діти почувалися у світі казкових образів.

У сучасній початковій школі використовуються казки, оповідання, твори-мініатюри, легенди як засіб формування гуманності у дітей. Найчастіше у молодших класах можна почути: «Крила матері», «Сім дочок», «Про жайворонка, який у віконце полетів», «Хлопчик і дзвіночок конвалії» тощо. Ці твори педагога-гуманіста допомагають вчителям виховати у дітей любов до природи, повагу до батьків, доброту, взаєморозуміння.

На основі художніх творів В.О.Сухомлинського у початкових класах варто проводити уроки доброти і людяності. Своєрідну програму етичної освіти можна віднайти у відомій книзі педагога «Як виховати справжню людину» [7]. Вміщені у ній поради, повчання становлять зміст конкретної етичної норми та авторські роздуми Василя Олександровича, адресовані дітям, підліткам, юним і дорослим. Звертаючись до аналізу багатомісячного досвіду рідного народу, історії, власного педагогічного досвіду і досвіду своїх колег, В.О.Сухомлинський послідовно розвиває гуманістичну ідею величчя, цінності людини. Він показує, якими мають бути: ставлення до батьків, рідних, близьких, до людей і обов'язок перед ними; любов до Батьківщини, розуміння життя, добра і зла в ньому; виховання високих моральних якостей і норм поведінки, любов до знань, школи, вчителя, дружба, любов, сім'я, ставлення до краси в природі і суспільстві.

Гуманізм навчання і виховання В.О.Сухомлинський вбачав в особистісній орієнтації і зверненні до дитини, у створенні умов, спрямованих на розвиток творчої індивідуальності кожного, у ставленні до учня як до мети, а не засобу, у подоланні всіх видів відчуження, у відсутності зневаги до відмінностей у біофізіологічних і психічних можливостях школярів.

У такому ж гуманістичному руслі Василь Олександрович розглядає і діяльність педагога. Місія педагога, у поглядах В.О.Сухомлинського, полягає в тому, щоб бути творцем дитячого щастя, лікарем і цілителем дитячих душ. Аналізуючи позицію одного з учителів («А якщо я не люблю дітей, якщо я тільки й зазнаю світлих хвилин, коли їх не чую і не бачу? Що ж накажете залишити школу і перекваліфікуватись?»), Василь Олександрович у статті «Як любити дітей» однозначно відповідає: «... так, треба залишити школу і здобути іншу спеціальність. Або ж виховати в собі любов до дитини – третього не дано» [5, с. 292]. Почуття любові до дитини великий гуманіст називає плоттю і кров'ю вихователя як сили, здатної впливати на духовний світ іншої людини, тому і констатує: «Педагог без любові до дитини – це все одно, що співець без голосу, музикант без слуху, живописець без відчуття кольору» [5, с. 292].

Вчений-педагог закликає вчителів уникати озлобленості, грубості, не бути «товстошкірими», бо це негативно відбивається на атмосфері і засобах навчання та виховання. У книзі «Серце віддаю дітям» він наголошує: «Найголовнішою рисою педагогічної культури має бути відчуження духовного світу кожної дитини, здатність приділити їй стільки уваги й духовних сил, скільки потрібно для того, щоб дитина відчула, що про неї не забувають, її горе, її образи й страждання поділяють» [4, с. 136].

Отож, враховуючи досвід В.О.Сухомлинського можемо рекомендувати проведення сучасного уроку в початкових класах: на відкритому повітрі; серед природи; з обов'язковим використанням казки; з опорою на уроки доброти і людяності.

Досить важливо і конче необхідно сучасному вчителю початкової школи опиратися на

гуманістичні педагогічні нововведення В.О.Сухомлинського. Необхідно аби ідеї видатного педагога були освоєні і сприйняті кожним учителем з метою їх творчого використання у власній діяльності. Якщо так станеться, то немає ніякого сумніву, що, всі без винятку діти ходитимуть до школи з радістю, що не буде сліз через погані чи незадовільні оцінки, а їхні здібності розвиватимуться природовідповідним і гармонійним чином.

Список використаних джерел:

1. Антоненко М. З любов'ю до дитини - людини / М. Антоненко // Рідна школа. – 2001. – №12. – С. 7-9
2. Родинне виховання. 32 уроки доброти / О. Лопатіна, М. Скрєбцова. – Х. : Вид. група «Основа»: «Тріада+», 2007. – 160 с.
3. Савченко О. Гуманізм педагогіки В.О.Сухомлинського / О. Савченко // Освіта України. – 2003. – 19 серпня (№62 - 63). – С. 5.
4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський. – Вибрані твори : В 5-ти т. – К. : Рад. школа, 1976- 1977. – Т.3. – С. 7-279.
5. Сухомлинський В. О. Павлівська середня школа / В. О. Сухомлинський. – Вибрані твори : В 5-ти т. – К. : Рад. школа, 1976. – 1977. – Т.4. – С. 7-393.
6. Сухомлинський В. О. Розум і руки / В. О. Сухомлинський. – Вибрані твори : В 5-ти т. – К. : Рад. школа, 1976-1977. – Т.5. – С. 69-80.
7. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : В 5 т. – К. : Рад. шк., 1976. – Т. 2. – С. 147-416.
8. Лазаренко Н. И. Проектная технология в обучении: от веб-квеста до блог квеста / Н. И. Лазаренко // Педагогические инновации – 2017: материалы международной научно-практической интернет-конференции, Витебск, 17 мая 2017 г. / Витеб. гос. ун-т ; редкол.: Н.А. Ракова (отв. ред.) [и др.]. – Витебск : ВГУ имени П.М. Машерова, 2017. – С. 88.
9. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід'ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога / Н. І. Лазаренко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : Збірник наукових праць / [гол.ред. Н. Л. Іваницька]. – Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2016. – Вип.23. – С.36-42.
10. Лазаренко Н. І. Формування у молодших школярів поняття про слово у взаємозв'язку його лексичних та граматичних значень : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.02 «Методика викладання (української мови)» / Н. І. Лазаренко. – К., 1993. – 24 с.

ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ольга Василюшена, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О. В. Шикиринська, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

PRINCIPLES FOR THE ORGANIZATION OF SEARCH AND RESEARCH ACTIVITIES OF SENIOR PRESCHOOL AGE CHILDREN

Olha Vasylyshena, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті проаналізовані принципи, що сприяють успішній організації пошуково-дослідницької діяльності дітей старшого дошкільного віку. Наведені приклади їх практичної реалізації. Розглянута структура та зміст дослід у роботі з дітьми старшого дошкільного віку.

Ключові слова: пошуково-дослідницька діяльність, принципи, старші дошкільники, дослід, мотивація.

Abstract. The article deals with the analysis of the principles that contribute to the successful organization of search and research activities of senior preschool age children. The examples of their practical implementation are described. The structure and content of experience in working with senior preschool age children are considered.

Key words: search and research activities, principles, senior preschoolers, experience, motivation.